

Milena S. Oparnica¹

Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet

PRIMARNA MOTIVISANOST UPOTREBE DEMINUTIVA²

Sažetak: Teorijski pristupi analize deminutiva se razlikuju pre svega u odnosu na interpretaciju veze između semantičkih i pragmatičkih značenja. S obzirom na neslaganja oko primarne motivisanosti upotrebe deminutiva, radovi se grubo mogu podeliti na one koji primat daju *pragmatici* i one koji primat daju *semantici*. Osim toga, pristupi se razlikuju i u odnosu na svrstavanje deminutiva u okviru *derivacione* ili *flektivne* morfologije. Cilj ovog rada jeste prikaz i upoređivanje različitih pristupa analizi deminutiva koje pronalazimo u literaturi. Detaljan teorijski opis lingvističkih pojava će nam poslužiti kao važna polazna tačka za studije koje se tiču automatske ekstrakcije deminutiva.

Ključne reči: deminutivi, morfopragmatika, semantika, pragmatika

1. Uvod

Primarni cilj ovog rada vezan je za istraživanje motivisanosti upotrebe deminutiva, kao i za mesto koje deminutivi zauzimaju u okviru morfologije. Čini se da se radovi ugrubo mogu podeliti na one koji podrazumevaju semantičku motivisanost deminutiva i one koji podrazumevaju pragmatičku motivisanost deminutiva. Među pristupima koji primat daju semantici, posebno se izdvaja kognitivistička teorija Džurafskog (v. Jurafsky, 1996) o kojoj će biti više reči u odeljku 5. S druge strane, teorija morfopragmatike (v. Dressler &

¹ milena.oparnica@fil.bg.ac.rs

² Ovaj rad je predstavljen pod naslovom *Pregled dosadašnjih pristupa analizi deminutiva* na I naučnoj konferenciji za mlade istraživače – *Savremeni tokovi u izučavanju jezika, književnosti i kulture*, održanoj 27–28. maja 2022. godine na Filološkom fakultetu.

Merlini Barbaresi, 2001) začetnik je pristupâ koji primat daju *pragmatici*. Ovi autori smatraju da se primarni razlog upotrebe deminutiva tiče pragmatike, a ne semantike (v. odeljak 4). Zatim, u radu ćemo se osvrnuti na veoma često tumačenje značenja deminutiva kroz emocionalne vrednosti, koja su opet zavisna od konteksta, učesnika u komunikaciji, kao i govornih činova (up. Barbaresi & Dressler, 2020; v. odeljak 3).

Nakon što objasnimo motivisanost upotrebe deminutiva, kao i njihovo mesto pre svega u okviru morfologije i sintakse, moći ćemo adekvatno da pristupimo automatskoj ekstrakciji deminutiva.

2. Deminutivi

Kada je reč o morfologiji, u literaturi nailazimo i na razilaženje oko toga da li se deminutivi tiču *derivacione* ili *flektivne* morfologije. S tim u vezi, postoje i teorije koje deminutive svrstavaju između derivacione i flektivne morfologije, odnosno u treći tip morfologije (up. Scalise, 1984).

Vinogradov (1972, kao što je navedeno u Nicolova, 2013) svrstava građenje deminutiva u flektivnu morfologiju. Prateći tradicionalnu rusku lingvistiku, pojedini lingvisti koji se bave deminutivima u bugarskom jeziku, takođe obrađuju deminutive u okviru flektivne morfologije (npr. Encheva, 1988, kao što je navedeno u Nicolova, 2013). Dodatno, Skalize (Scalise, 1984), u okviru svoje generative gramatike, predlaže da sufiksi subjektivne ocene spadaju u tzv. *treću morfologiju*, između derivacione i flektivne morfologije. Dakle, ovoj trećoj morfologiji pripisuje samo sufikse subjektivne ocene. Iz perspektive formalnih karakteristika, ovo se čini u redu, jer deminutivi i augmentativi kombinuju prototipične flektivne i prototipične derivacione karakteristike. Prototipične flektivne karakteristike su vezane za činjenicu da sufiksi subjektivne ocene ne menjaju sintaksičku kategoriju u odnosu na osnovu na koju se dodaju, kao i činjenicu da ovi sufiksi ne menjaju sintaksička obeležja osnove. Ipak, kako navodi Skalize (Scalise, 1984), sufiksi subjektivne ocene menjaju semantiku osnove i dozvoljavaju dvostruko dodavanje sufiksa (npr. *pačence*, *kučence* i dr.). Problematičnost treće morfologije Skalizea (up. 1984) ogleda se pre svega u tome što postoje mnoge druge morfološke kategorije, kao što su npr. infinitivi, participi, množine imenica, u okviru kojih postoji preklapanje karakteristika derivacione i flektivne morfologije (up. Barbaresi & Dressler, 2020)

Ipak, najbrojniji su autori koji građenje deminutiva svrstavaju u okvire derivacione morfologije, među kojima su i brojni autori gramatika srpskog jezika, kao npr. Stanojčić i Popović (2004), Klajn (2005), itd. Kao što je Nikolova (v. Nicolova, 2013) primetila, baveći se deminucijom u bugarskom

jeziku, deminucija u slovenskim jezicima više se tiče derivacione nego flektivne morfologije. Barbarezi i Dresler (Barbaresti & Dressler, 2020) su pokazali da je morfopragmatika prisutnija u tvorbi reči nego u fleksiji. Pretpostavljaju da razlog ovome leži u činjenici da je pragmatika relevantnija na nivou leksike i diskursa. Smatraju da je eksplanatorna moć pragmatike nedovoljno istražena da bi objasnila kompleksna značenja i efekte koje imaju određene morfološke operacije, kao na primer deminucija. Činjenica da se u nekim slučajevima deminutivi u govornom činu mogu zameniti augmentativom, pokazuje da deminutiv nije upotrebljen radi semantičkog označavanja male veličine (v. primere 1 i 2).

Grandi (2011), baveći se deminutivnim i augmentativnim afiksima kroz prizmu dinamične tipologije, ukazuje na činjenicu da sufiksi koji su služili za izražavanje deminutivnih značenja u ranijim jezičkim fazama, obično nisu oni koju se koriste u savremenom jeziku. Na primer, sadašnji sufiksi u romanskim jezicima nisu imali deminutivno značenje u latinskom, dok su latinski deminutivni sufiksi izgubili ovu svoju vrednost, ili prosto ne postoje više u romanskim jezicima. Već je ranije utvrđeno da su deminutivi nemarkirana kategorija, dok su augmentativi markirana kategorija. Dok postoje jezici koji imaju samo deminutive, ne postoje jezici u kojima postoje augmentativi, a ne postoje deminutivi. Grandi (2011) smatra da deminutivni i augmentativni afiksi predstavljaju *autonomni sistem* u okviru derivacione morfologije, te da se deminutivni afiksi obnavljaju u jezicima u kojima postoje augmentativni afiksi. Dakle, pojava augmentativa povlači obnovu deminutiva. To bi značilo da su jezici u kojima nije došlo do pojave augmentativa sačuvali svoje deminutive, što i jeste slučaj sa npr. germanskim i keltskim jezicima. U nemačkom, na primer, postoje dva sufiksa, *-chen* i *-lein* koji se nisu menjali duži vremenski period.

3. Pripisivanje emocionalnih vrednosti

U studijama o deminuciji kod kojih pronalazimo pripisivanje emocionalnih vrednosti, istražuju se pragmatička značenja, koja zavise od konteksta i govornih činova. Dok pojedini autori nabrajaju sve pragmatičke funkcije (npr. Baderneh, 2010 i Ponsonnet, 2018), drugi autori, uviđajući kompleksnost pri definisanju, grupišu pragmatičke funkcije u određene celine (npr. Eshreteh, 2017).

Jedna od studija u kojoj se navode sve emocionalne konotacije i pragmatičke funkcije deminutiva, svakako je i Ponsone (Ponsonnet, 2018). Deminutive analizira u devetnaest jezika, dok augmentative analizira u devet jezika. Prema Ponsone (Ponsonnet, 2018) deminutivi imaju tri značenja. Prvo,

denotativno značenje, deminutivi imaju kada ukazuju na *malo*, *mlado* i sl. značenja. Zatim, deminutivi mogu imati emocionalnu konotaciju, kada govornik ima potrebu da emocionalno oboji iskaz. Treće, interakciono značenje, imaju deminutivi služe za ublažavanje iskaza. Autorka ističe sledeće pozitivne emocionalne konotacije deminutiva: *saosećanje*, *romantična ljubav*, *poštovanje*, *utehe* i *izražavanje osećanja olakšanja i bliskosti vezane za svakodnevne radnje*. Iako su deminutivi prevashodno vezani za kontekst bliskosti sa decom, te za izražavanje ljubavi i nežnosti, ističe i to da deminutivi mogu imati i negativna značenja, za koja smatra da su sekundarna i da proizilaze iz negativnih konotacija male veličine.

Brojni radovi koji se bave emocionalnim konotacijama deminutiva se baziraju na teoriji Braunove i Levinsona (up. Brown & Levinson, 1987), u okviru koje su takođe, iako indirektno, značenja deminutiva vezana za emocionalne konotacije. Autori ovog rada predlažu koncept *obraza* kao univerzalnu ljudsku osobinu. Ova univerzalna ljudska osobina ispoljava se kroz naše želje da nas drugi ljudi pozitivno vrednuju (pozitivni obraz) ili da imamo slobodu delovanja (negativni obraz). Njihova teorija učtivosti se fokusira na pragmatičkim strategijama *čuvanja obraza*. Smatraju da su tri varijable presudne prilikom izbora strategije, a to su: društvena distanca sagovornika, relativna moć sagovornika i rangiranje stepena nametanja u određenoj kulturi. Autori tvrde da su neki govorni činovi, kao što su naredbe, zabrane ili kritike, posebno *preteće obrazu*, te da se deminutivi retko koriste u okviru ovih govornih činova. Dakle, deminutivi mogu služiti kao pozitivna strategija pri naglašavanju emotivne povezanosti, ali i kao negativna strategija učtivosti, pri ublažavanju iskaza. Među radovima koji svoje utemeljenje nalaze upravo u datoj teoriji Braunove i Levinsona (up. Brown & Levinson, 1987) jeste i Baderneh (2010). Autor pronalazi i navodi sledeće pragmatičke funkcije u svojim izvorima: *izražavanje pejorativnih stavova*, *privrženost i nežnost*, *intenziviranje emocija govornika*, *ublažavanje iskaza*, *izražavanje skromnosti i izbegavanje hvalisanja*, *minimalizovanje nametanja kao i izražavanje bliskosti u kontekstima vezanim za šale*. Autor ističe da su sve navedene pragmatičke funkcije povezane sa karakteristikom „dete”, a pod ovim podrazumeva dva elementa – izražavanje pozitivnih osećanja prema deci i referisanje na malu osobu. Dakle, pretpostavlja se semantička motivisanost deminutiva.

Uviđajući kompleksnost definisanja pojedinih pragmatičkih funkcija, pojedini autori ne navode sve pragmatičke funkcije, već ih klasifikuju. Među njima je i Eshreth (2017), koji se bavi imeničkom deminucijom u palestinskom arapskom. Autor navodi da, osim osnovne upotrebe u komunikaciji sa decom, deminutivi u palestinskom arapskom jeziku imaju pragmatičke funkcije *umanjivanja nametanja*, *ograđivanja iskaza*, *izražavanja*

pejorativnosti, izražavanje ljubavi i nežnosti, intenziviranje osećanja govornika, izražavanje skromnosti, izbegavanje hvalisanja, izražavanje intimnosti i povezanosti. Možemo uočiti da se i u ovom radu pretpostavlja semantička motivisanost upotrebe deminutiva. S obzirom na to da je veoma kompleksno utvrditi tačna značenja deminutiva koja se pominju u literaturi, npr. razliku između izražavanja ljubavi i nežnosti, autor predlaže podelu značenja deminutiva u četiri grupe: *obraćanje deci ili razgovaranje o deci, izražavanje pejorativnosti, intenziviranje pozitivnih iskaza i diskursno ograđivanje* (up. Eshreteh, 2017).

Spasovski (2012), osvrćući se na teoriju učtivosti Braunove i Levinsona, ističe kulturološke razlike, te smatra da se ova teorija ne može sasvim primeniti na makedonski jezik. Za razliku od anglosaksonske kulture, gde su najprominentnija pragmatička obeležja vezana za ličnu autonomiju, autor smatra da su u makedonskom važnija obeležja *intimnosti, nežnosti i društvene povezanosti*. Oslanjajući se na Jurafsky (1996), pretpostavlja da je upotreba deminutiva semantički motivisana i da je prevashodno vezana za *decu* i za semantičko obeležje *malo*.

4. Morfopragmatički pristup

Dresler i Merlini Barbarezi (v. Dressler & Merlini Barbarezi, 2001) smatraju da morfološka pravila mogu imati sebi svojstvene pragmatičke karakteristike. Autori smatraju da se morfopragmatička značenja ne izvode od semantičkih, već da morfološke jedinice mogu imati direktnu vezu sa pragmatikom. Dakle, tvrde da semantika nije posrednik između morfologije i pragmatike.

Kao dokaz ove tvrdnje, autori navode nekoliko primera, među kojima je i primer iz italijanskog jezika u okviru kojeg se deminutiv u iskazu može zameniti augmentativom, a da se značenje iskaza ne promeni. Odnosno, i deminutiv i augmentativ u sledećim primerima imaju isto pragmatičko značenje umanjena kritike (Dressler & Merlini Barbarezi, 2001):

- 1) *mangi come un maial-ino* „jedeš kao svinja-DIM”
- 2) *mangi come un maial-one* „jedeš kao svinja-AUGM”

Dakle, u italijanskom, na primer, značenje deminutiva se ne može izvesti iz semantičkog značenja [malo], već se bazira na pragmatičkom značenju [fiktivno], i na izvedenom specifičnijem značenju [ne-ozbiljno].

Dodatno, pokazuju i da se morfopragmatička istraživanja mogu primeniti na francuski sufiks *-o* koji služi za izražavanje ironije i bliskosti, kao

i na sufiks *-masu* u japanskom jeziku, koji služi za izražavanje društvene i psihološke distance u diskursu (v. Barbaresi & Dressler, 2020). Osim toga, Matiole, Rit-Benmimoun i Dresler (v. Mattiello, Ritt-Benmimoun & Dresler, 2021) bavili su se asimetričnom upotrebom deminutiva u razgovoru sa kućnim ljubimcima. U okviru ovog rada, pokazali su da se prilikom obraćanja kućnim ljubimcima više koriste hipokoristike nego deminutivi. Ovo vezuju za tvrdnju da pragmatika ima primat u odnosu na semantiku. Ukazuju na to da što je jezik bogatiji sufiksima za izvođenje deminutiva, deminutivi će se više upotrebljavati u asimetričnoj komunikaciji.

U prilog tome da je odabir sufiksa pragmatički motivisan, nalazi se i studija koja, kroz analizu elektronskih korpusa, pokazuje da se sufiks *-chen* u austrijskom nemačkom koristi u standardnom jeziku i prilikom obraćanja deci, dok se sufiks *-erl* koristi u komunikaciji sa odraslim ljudima (v. Schweiger, Barbaresi, Korecky-Kröll, Ransmayr & Dressler, 2019). Dakle, kako pretpostavljaju autori ovog rada, odrasli koriste deminutive izvedene sufiksom *-chen* iz želje da govore „pravilno”.

Dodatno, o pragmatičkim razlozima upotrebe deminutiva svedoče i radovi: Oparnica i Panić Cerovski (2022), gde se ispituju značenja deminutiva u političkom i svakodnevnom diskursu, Veljković Stanković (2012), koja se bavi kognitivnim aspektima deminucije, kao i Dragičević (2021), koja ukazuje na upotrebu deminutiva motivisanu ekspresivnošću.

5. Deminutivi kao radijalna kategorija

Džurafski (v. Jurafsky, 1996) predlaže model u okviru kojeg se deminutivi definišu kao univerzalna radijalna kategorija. U okvirima kognitivne lingvistike, poznato je organizovanje značenja oko centralnog značenja koje predstavlja prototip (up. npr. Lakoff, 1987). Džurafski (1996) smatra da se u osnovi značenja deminutiva, kao prototip, nalazi semantičko značenje [malo]. Model ujedno objašnjava i sinhronijsku i dijahronijsku semantiku deminutiva. U pomenutom radu, autor zastupa stanovište da je višeznačnost deminutiva nastala kao rezultat semantičkih procesa u okviru sinhronijske i dijahronijske semantike. Iz sinhronijske perspektive, radijalna kategorija motivise različite značenjske veze između polisemičnih kategorija. Iz dijahronijske perspektive, ova radijalna kategorija objašnjava promenu značenja od centralnog značenja [malo] ka opštim i apstraktnijim pragmatičkim značenjima. Osim toga, model predviđa da su, kroslingvistički, u osnovi značenja deminutiva reči koji su semantički ili pragmatički povezane sa decom. Ovu ideju o tome da su *deca* u osnovi upotrebe deminutiva, prvenstveno je

predložila Vježbicka (v. Wierzbicka, 1984 kao što je navedeno u Jurafsky, 1996).

U svetlu jezičkih univerzalija, Džurafski smatra da se može govoriti o smeru semantičkih promena. Pretpostavlja da se može napraviti predikcija u odnosu na smer promene od informativnog i specifičnog ka više apstraktnom. Dakle, značenja deminutiva u pojedinim jezicima razviće se dijahronijski od osnovnog smisla ka onim značenjima koji se nalaze na rubu ove kategorije. S tim u vezi, između ostalog, navodi i sledeću predikciju jednosmernosti:

Dete omogućava deminutiv – deminutivi nastaju iz semantičke i pragmatičke povezanosti sa decom.

(up. Jurafsky, 1996, str. 543)

Džurafski, osvrćući se na morfopragmatički pristup analizi deminutiva, smatra da je osnovna greška u tome što je u osnovi upotrebe deminutiva *ne-ozbiljno*, a ne *dete*. Smatra da, zbog toga, iz morfopragmatičke perspektive postoji problem u objašnjavanju zašto toliko deminutiva uključuje povezanost sa decom. Osim toga, Džurafski smatra da nije najjasnije kako je *privrženost*, koja je po njegovom shvatanju tako jasno vezana za decu, obavezno povezana sa karakteristikom [ne-ozbiljno] (up. Jurafsky, 1996). Kao odgovor, Dresler i Merlini Barbarezi (2001) objašnjavaju da karakteristika [ne-ozbiljno] dobro objašnjava povezanost sa decom zbog toga što odrasli doživljavaju decu kao *neozbiljne* partnere u komunikaciji. Dalje, navode da *privrženost*, po definiciji, nikako ne može biti direktno i jedino povezana sa decom.

Kao argument da se deminutivne morfeme razvijaju od ranijih hipokorističkih sufiksa za imena, Džurafski navodi primere iz osam jezika (v. primer 3). Pretpostavlja da su hipokoristički sufiksi za imena prevashodno korišćeni za lična imena dece, kako bi se izrazila prvrženost. Dakle, mišljenja je da su ovi raniji hipokoristični sufiksi osnova za kasnija deminutivna značenja.

3) Primeri hipokorističkih sufiksa iz osam jezika (up. Jurafsky, str. 564):

	<u>nemarkirana forma</u>	<u>deminutiv</u>
engleski	<i>Rebecca</i>	<i>Becky</i>
odžibva	<i>mBil</i>	<i>mBiliins</i>
kantonski	<i>wong</i>	<i>wong</i>
bretonski	<i>Alan</i>	<i>Alanic</i>
mađarski	<i>Istvan</i>	<i>Istvánka</i>

kečua	<i>isidoro</i>	<i>isiku</i>
nahuatl	<i>Pedro</i>	<i>Pedroh-pil</i>
turski	<i>Aysha</i>	<i>Ayşecik</i>

Dresler i Merlini Barbarezi (2001) navode primere iz indoevropskih jezika gde su mnogi deminutivni sufiksi izvedeni od *derivacionih* sufiksa, za razliku od hipokorističnih, koji nisu povezani sa značenjem [malo]. Na primer, navode da je prema mnogim kredibilnim studijama (npr. Magni, 1999, kao što je navedeno u Dressler i Merlini Barbarezi, 2001, str. 48) indoevropski sufiks -**ko*, za koji Džurafski (Jurafsky, 1996) tvrdi da je povezan sa konceptom *dete*, značenje ovog sufiksa vezano za „posedovanje” i „pripadnost”.

Takođe, univerzalnom semantičkom modelu Džurafskog (Jurafsky, 1996), Dresler i Merlini Barbarezi (2001) suprotstavljaju karakteristiku [fiktivno] koja je konstantna odlika deminutiva i koja kreira i pozitivna i negativna pragmatička značenja. Ono što je prednost ovog modela jeste mogućnost objašnjavanja neregularne i naizgled nepredvidive polisemičnosti deminutiva. Navode primere iz italijanskog jezika, kao npr.:

4) Il tuo ragazzo è grasso! „Tvoj dečko je debeo!”

5) Il tuo ragazzo è grass+ott+ello! „Tvoj dečko je debeo-DIM1-DIM2”

U okviru iskaza datog u primeru (5), naveden je deminutivni oblik lekseme „debeo” koji sadrži dva deminutivna sufiksa. Pragmatičko značenje sufiksa se primenjuje na kompletan govorni čin, čije je značenje znatno ublaženo u odnosu na primer (4). Dakle, primer (5) ukazuje na kompleksnost pragmatičke interpretacije koja nije prisutna u primeru (4).

Brojni su radovi koji se temelje na modelu Džurafskog. Među njima je i Spasovski (2012). Baveći se semantikom i pragmatikom deminutiva kroz prizmu kognitivističke teorije, Spasovski (2012) potvrđuje teoriju Džurafskog (Jurafsky, 1996), uz tvrdnju da je tvorba deminutiva u makedonskom jeziku jednosmerni proces. Kao dokaz, navodi izvesne primere leksikalizovanih oblika deminutiva uz implicitne skale na osnovu koje su nastali. Na primer, *grav* i *gravče* (prema implicitnoj skali količine), *sladok* i *slatkičok* (prema implicitnoj skali slatkoće).

Zasigurno, najsnažniji argument ovog autora jeste činjenica da je istraživao ove pojave u šezdeset jezika i da identifikuje sinhronijski kompleksnu mrežu značenja, od kojih su, kako smatra, sva dijahronijski nastala od centralnog značenja [malo] (up. Jurafsky, 1996). Konačno, kognitivistički pristup Džurafskog je veoma kompleksan u svojoj obuhvatnosti, te su zbog toga, za potrebe ovog rada, izdvojena najrelevantnija shvatanja.

6. Odnos semantike i pragmatike u literaturi o deminutivima

Postoje radovi koji razlikuju semantička i pragmatička značenja deminutiva, ali se ne bave primarnom motiviranošću upotrebe deminutiva, odnosno interakcijom između semantičkih i pragmatičkih značenja. U ovim radovima, prednost se daje semantici, ali se istovremeno i ukazuje na značaj isprepletanosti semantičkih i pragmatičkih faktora prilikom upotrebe deminutiva.

Na primer, Đurić (2004) se u svom radu bavi analizom i prevođenjem deminutiva sa srpskog na engleski jezik. Kada je reč o semantičkim obeležjima deminutiva, osim *fizičke* [malen], predlaže i *psihološku dimenziju* [malen] značenja, sa pozitivnom ili negativnom obojenošću. Navodi i sl. primere pozitivne i negativne obojenosti: *nosić* (pozitivni smisao) i *novinarčić* (negativan smisao). Psihološkom dimenzijom objašnjava višeznačnost deminutiva. Iz perspektive semantike, izlaže različita značenja deminutiva u odnosu na Tejlorevu teoriju (Taylor, 1989, kako je navedeno u Đurić, 2004), daje primere i nudi njihove prevodne ekvivalente na engleski jezik. Navedena su sledeća značenja deminutiva: *mala veličina, umanjeno trajanje ili dužina, mlad uzrast, umanjen intenzitet, umanjen kvalitet, mali značaj, aproksimativna upotreba, intenzifikator, hipokoristička upotreba*, kao i pojedini primeri leksikalizovanih oblika. Osim toga, autorka navodi i pojedina pragmatička značenja deminutiva, kao što su: *tepanje, prilagođavanje dečjem jeziku, iskazivanje prezira, ironije, postizanje komunikativnog efekta u šalama, izražavanje lažne skromnosti, ublažavanje iskaza, izražavanje empatije, ljubaznosti, upućivanje komplimentata, karakterizacija ljudi i u oblicima ličnih imena i prezimena* (v. Đurić, 2004, str. 161). Đurić (2004) ukazuje na kompleksnost prevođenja deminutiva, te da se prilikom prevođenja mora obratiti pažnja i na semantičku, stilsku i pragmatičku diferencijaciju deminutiva.

Dalje, Jovanović (2010) u okviru svoje doktorske disertacije istražuje morfološke osobine deminutiva i augmentativa, semantičke osobine spojivosti osnove i sufiksa, analizira leksička značenja izvedenica, kao i upotrebu deminutiva i augmentativa u komunikaciji. Analizirajući semantičku strukturu deminutiva i augmentativa, autor navodi i podelu semantičkih teorija, koja je od važnosti i u pogledu pristupa analizi deminutiva (up. Polovina, 1997, kao što je navedeno u Jovanović, 2010). U okviru klasičnog pristupa, proučava se referencijalno značenje, te se ne priznaje značaj konteksta za određivanje značenja. Ipak, u okviru *kontekstualnog* pristupa, ističe se značaj konteksta i presupozicija sagovornika, te značaj govornih činova prilikom analize značenja

deminutiva. Treći pristup je kognitivistički, koji je polazište i teorije Džurafskog (v. Jurafsky, 1996). Jovanović (2010) razlikuje dva semantička polja upotrebe deminutiva, a to su polje *kvantiteta* i polje *kvaliteta*. U okviru polja kvantiteta realizuju se deminutivi sa objektivnom ocenom, dok se u okviru polja kvaliteta, realizuju deminutivi sa subjektivnom ocenom. Tako, smatra da se pozitivne ocene javljaju kao prirodni pratioci deminucije, dok su negativne ocene prirodni pratioci augmentacije. Autor beleži i slučajeve ukrštanja ovih polja, gde bi se ubrajali slučajevi u okviru kojih deminutivi realizuju negativna značenja, npr. *doktorčić*, *novinarčić*, i sl. (up. Jovanović, 2010, str. 115). Na kraju, autor predlaže i da upotreba deminutiva i augmentativa ne zavisi samo od semantike tvorbene osnove i sufiksa, već i od pragmatičkih momenata, kao što su namere govornika ili implikacije koje prozilaze iz načina na koji je nešto rečeno.

Morison (Morrison, 2018) proučava upotrebu imeničkih klasa u bena jeziku, jeziku koji pripada grupi bantu jezika. Ono što ovaj rad izdvaja u odnosu na prethodne radove koji se tiču bena jezika, jeste fokus na upotrebi imeničkih klasa u narativnom diskursu. U okviru svog rada, autor ukazuje na isprepletanost semantičkih i pragmatičkih faktora pri odabiru imeničke klase. U bena jeziku identifikovano je 20 imeničkih klasa koje nastaju prefiksacijom. Ono što je zanimljivo sa aspekta proučavanja deminutiva, jeste postojanje imeničke klase 12 kao klase koja je rezervisana isključivo za deminutive. Kroz primere, autor pokazuje da se imenička klasa 12 koristi za izražavanje pozitivnih i negativnih stavova u bena jeziku. Dakle, deminutivi se i u bena jeziku koriste za izražavanje različitih pragmatičkih značenja.

Pojedine studije koje se bave deminutivima, pragmatiku izjednačavaju sa semantikom. Jedna od takvih studija jeste i Bosanac et al. (2009). Prilikom tumačenja značenja deminutiva, autori se oslanjaju na teorijske pretpostavke Džurafskog (v. Jurafsky, 1996) i Lanakera (v. Langacker, 1987). Tako, smatraju da je osnovno značenje deminutiva [malo], koje se zatim proširuje na druga i apstraktnija značenja. Ova studija ne pravi veliku razliku između semantike i pragmatike, već se pragmatička značenja izučavaju kao semantička. Pozivaju se na Lanakera koji smatra da je razlika između semantike i pragmatike pitanje stepena i opisne konvencije (cf. Bosanac et al., 2009).

7. Zaključak

U ovom radu su analizirani različiti pristupi fenomenu imeničkih deminutiva. Brojne studije priznaju značaj semantike i pragmatike za analizu

deminutiva. Ipak, malo je studija koje se bave osnovnom motivacijom upotrebe deminutiva, odnosno, radova koji se bave interakcijom između semantičkih i pragmatičkih značenja. S tim u vezi, izdvojeni su najrelevantniji stavovi pristupa Džurafskog (Jurafski, 1996) i morfopragmatičkog pristupa Dreslera i Merlini Barbarezi (Dressler & Merlini Barbarezi, 2001), na kojima se baziraju i mnoge druge studije. Svakako, neophodno je detaljnije uporediti ova dva dominantna pristupa i analizirati kako funkcionišu na materijalu srpskog jeziku. Druga ravan diferencijacije među teorijskim pristupima i istraživanjima deminutiva bi bilo svrstavanje imeničke deminucije u okvire flektivne ili derivacione morfologije. Kao što je prikazano, ipak, čini se da veći broj autora opravdano svrstava imeničku deminuciju u derivacionu morfologiju.

Literatura

- Badarneh, M. A. (2010). The pragmatics of diminutives in colloquial Jordanian Arabic. *Journal of Pragmatics*, 42(1), 153-167.
- Barbarezi, L. M., & Dressler, W. U. (2020). Pragmatic explanations in morphology. *Word Knowledge and Word Usage*, 405.
- Bosanac, S., Lukin, D., & Mikolić, P. (2009). A Cognitive Approach to the Study of Diminutives: The Semantic Background of Croatian Diminutives. *Rector's Award paper, Zagreb: Filozofski fakultet, academic year, 2008-2009*.
- Brown, P., & Levinson, S. C. (1978). Universals in language usage: Politeness phenomena. In E. N. Goody (Ed.), *Questions and politeness: strategies in social interaction* (pp. 56-311). Cambridge University Press.
- Драгићевић Р. (2021) *Глаголски деминутиви између творбеног и употребног значења у српском језику*, у Kowalski, P. (yp.), *Słowotwórstwo w przestrzeni komunikacyjnej*. Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk. Преузето са <http://195.242.93.187:8080/bitstream/handle/20.500.12528/1927/Pawe%20Kowalski%20red%29%20S%20owotw%20C%20B3rstwo%20w%20przestrzeni%20komunikacyjnej.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Dressler, W. U., & Merlini Barbarezi, L. (2001). Morphopragmatics of diminutives and augmentatives. *Perspectives on Semantics, Pragmatics, and Discourse: A Festschrift for Ferenc Keifer*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 43-58.
- Đurić, R. (2004). Deminutivni sufiksi u srpskom i njihovi prevodni ekvivalenti u engleskom. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 47(1), 147-164.
- Eshreteh, M. K. (2017). A pragmatic analysis of diminutives in Palestinian society. *International Journal of Language Studies*, 11(1), 45-62
- Grandi, N. (2011). Renewal and innovation in the emergence of Indo-European evaluative morphology. *Lexis [online]*, 6.

- Јовановић, В. (2010). *Деминутивне и аугментативне именице у српском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Jurafsky, D. (1996). Universal tendencies in the semantics of the diminutive. *Language*, 533-578.
- Klajn, I.H. (2005) *Gramatika srpskog jezika*. Београд: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- Lakoff, George (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things*. University of Chicago Press.
- Mattiello, E., Ritt-Benmimoun, V., & Dressler, W. U. (2021). Asymmetric use of diminutives and hypocoristics to pet animals in Italian, German, English, and Arabic. *Language & Communication*, 76, 136-153.
- Morrison, M. E. (2018). Beyond derivation: Creative use of noun class prefixation for both semantic and reference tracking purposes. *Journal of Pragmatics*, 123, 38-56. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2017.10.009>
- Nicolova, R. L. (2013). The derivation of diminutives from abstract noun bases in Bulgarian. *Južnoslovenski filolog*, (69), 149-168.
- Oparnica, M. i Panić Cerovski N. (2022). The Use of Diminutives in Everyday Communication. U: Panić Cerovski, N., B. Kovačević, i M. Dinić Marinković (Ur.), *BeLiDa 1: Thematic Collection of Papers, Vol. 1* (str. 327–345). Београд: Филолошки факултет. <https://doi.org/10.18485/belida.2022.1.ch14>
- Ponsonnet, M. (2018). A preliminary typology of emotional connotations in morphological diminutives and augmentatives. *Studies in Language. International Journal sponsored by the Foundation "Foundations of Language"*, 42(1), 17-50.
- Scalise, S. (1984). *Generative Morphology*. Foris: Dordrecht.
- Schweiger, S., Barbaresi, A., Korecky-Kröll, K., Ransmayr, J., & Dressler, W. U. (2019). Diminutivvariation in österreichischen elektronischen Korpora. In B. Lars, K. Herbert & A. K. Fischer (Eds.), *Dimensions of Linguistic Space: Variation – Multilingualism Conceptualisations Dimensionen des sprachlichen Raums: Variation – Mehrsprachigkeit – Konzeptualisierung* (pp. 147-162). Wien: Peter Lang
- Spasovski, L. (2012). *Morphology and pragmatics of the diminutive: evidence from Macedonian* (Doktorska disertacija, Arizona State University). Preuzeto sa <https://core.ac.uk/download/pdf/79564048.pdf>
- Stanojčić, Ž., Popović, Lj. (2004) *Gramatika srpskog jezika: udžbenik za I, II, III i IV razred srednje škole*. Београд: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Вељковић Станковић, Д. (2012). Когнитивни аспекти деминуције глагола у српском језику. У Р. Драгићевић. (уред.) *Творба речи и њени ресурси у словенским језицима: Зборник радова са четрнаесте међународне научне конференције Комисије за творбу речи при Међународном комитету слависта* (стр. 497-514). Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, Чигоја штампа.

Milena Oparnica

THE PRIMARY MOTIVATION OF USING DIMINUTIVES

Summary: Theoretical approaches to the analysis of diminutives differentiate primarily on the interpretation of the relationship among semantic and pragmatic meanings. On the basis of the reasons of primary motivation for using diminutives, different studies can roughly be divided into those that view pragmatics as antecedent, and those which view semantics as antecedent. Additionally, studies differentiate on the basis of classifying diminutives into derivational or inflectional morphology. The aim of this paper is to analyse different theoretical approaches to the analysis of diminutives. A detailed theoretical description is needed for further automatic diminutives extraction studies.

Key words: diminutives, morphopragmatics, semantics, pragmatics